പതിനാലാം കേരള നിയമസഭ
പതിനൊന്നാം സമ്മേളനം

നക്ഷത്രചിഹ്നമിട്ട ചോദ്യം നമ്പർ. 140 — 08.06.2018 - ൽ മറുപടിക്ക്

കുടുംബശ്രീ നടപ്പാക്കുന്ന പദ്ധതികൾ

ചോദ്യം

ശ്രീ. സി. ദിവാകരൻ
ശ്രീ. ഇ.കെ.വിജയൻ
ശ്രീ. മുഹമ്മദ് മുഹസിൻ പി.
ശ്രീ. കെ. രാജൻ

മറുപടി

ഡോ.കെ.ടി.ജലീൽ
(തദ്ദേശ സ്വയംഭരണവും ന്യൂനപക്ഷ ക്ഷേമവും വഖഫ് ഹജ്ജ് തീർത്ഥാടനവും വകുപ്പ് മന്ത്രി)

(എ) ദാരിദ്ര്യ നിർമ്മാർജ്ജനം ലക്ഷ്യമിട്ട് കുടുംബശ്രീ നടപ്പാക്കുന്ന പദ്ധതികൾ ഏതൊക്കെയെന്നും അവയുടെ സംക്ഷിപ്ത വിവരവും ലഭ്യമാക്കുമോ;

(എ) സൂക്ഷ്മ സംരംഭ പ്രവർത്തനങ്ങൾ, സൂക്ഷ്മ സമ്പാദ്യ പ്രവർത്തനങ്ങൾ, തൊഴിൽ പരിശീലനം, കാർഷിക-മൃഗസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങൾ എന്നിവയിലൂടെ ദാരിദ്ര്യ നിർമ്മാർജ്ജനത്തിനായി കുടുംബശ്രീ നടപ്പിലാക്കുന്ന പ്രധാന പദ്ധതികൾ ചുവടെ ചേർക്കുന്നു:-

<u>കുടുംബശ്രീ സൂക്ഷ്മ സംരംഭങ്ങൾ</u>

അയൽക്കൂട്ട കുടുംബാംഗങ്ങളുടെ അഭിരുചി, കഴിവ്, താത്പര്യം തുടങ്ങിയ അടിസ്ഥാന സമീപനങ്ങളെ ആശ്രയിച്ച് വരുമാനദായക പ്രവർത്തനങ്ങൾ ആരംഭിക്കുന്ന അംഗങ്ങൾക്ക് പ്രോത്സാഹനവും, പരിശീലനവും, സാമ്പത്തിക സഹായവും നൽകി വരുന്നു..

<u>ഗ്രാമീണ ചെറുകിട സൂക്ഷ്മ സംരംഭ പദ്ധതി (ആർ.എം.ഇ)</u>

വ്യക്തിഗത സംരംഭം - 50,000/- രൂപ മുതൽ 2.5 ലക്ഷം രൂപ വരെ. രണ്ടര ലക്ഷം രൂപ വരെയുള്ള തുകയുടെ പലിശയ്ക്ക് സമാനമായി പലിശ സബ്സിഡി ലഭിക്കും.

<u>ഗ്രൂപ്പ് സംരംഭം</u> - പരമാവധി 10 ലക്ഷം രൂപ വരെ. ഗ്രൂപ്പ് സംരംഭത്തിന്റെ പദ്ധതി തുക 10 ലക്ഷം രൂപയിൽ അധികരിക്കുകയാണെങ്കിൽ സംരംഭത്തിന്റെ ആവശ്യകത പരിഗണിച്ച് ജില്ലാ മിഷന് സംസ്ഥാന മിഷനിലേക്ക് ശുപാർശ ചെയ്യാവുന്നതാണ്. എന്നാൽ 10 ലക്ഷം രൂപവരെ മാത്രമേ പലിശ സബ്സിഡി ലഭിക്കുകയുള്ളൂ.

<u>സൂക്ഷ്മ സമ്പാദ്യ പ്രവർത്തനങ്ങൾ</u>

ഓരോ അംഗവും ആഴ്ചയിൽ തങ്ങളുടെ സമ്പാദ്യത്തിൽ നിന്നും ഒരു നിശ്ചിത തുക അയൽക്കൂട്ടത്തിൽ ത്രിഫ്റ്റ് ആയി നിക്ഷേപിക്കുന്നു. ഈ സമ്പാദ്യത്തിൽ നിന്നും അയൽക്കൂട്ടാംഗങ്ങൾക്ക് വായ്പ ലഭ്യമാക്കുന്നു. ആന്തരിക സമ്പാദ്യ വായ്പാ പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ബാങ്കുകൾ അയൽക്കൂട്ടങ്ങൾക്ക് ലഭ്യമാക്കുന്ന വായ്പയാണ് ലിങ്കേജ് വായ്പ. ഇപ്രകാരം ലഭിക്കുന്ന ലിങ്കേജ് ലോണിന്റെ പലിശയുടെ 8.5 ശതമാനം കുടുംബശ്രീയാണ് വഹിക്കുന്നത്. ഇതു കൂടാതെ റിവോൾവിംഗ് ഫണ്ട്, മാച്ചിംഗ് ഗ്രാന്റ്, വൾണറബിലിറ്റി റിഡക്ഷൻ ഫണ്ട് എന്നിവയും അയൽക്കൂട്ടങ്ങൾക്ക് ലഭ്യമാക്കുന്നുണ്ട്.

<u>ഡി.ഡി.യു.-ജി.കെ.വൈ</u>

ദരിദ്ര കുടുംബങ്ങളിലെ യുവതീ - യുവാക്കൾക്ക് അവരവരുടെ വിദ്യാഭ്യാസ യോഗ്യതക്കും അഭിരുചിക്കും ഉതകുന്ന പരിശീലനം

നൽകി അവർക്ക് അർഹമായ തൊഴിൽ ഈ പദ്ധതിയിലൂടെ ഉറപ്പുവരുത്തുന്നു.

ഗ്രാമീണ മേഖലയിലെ ദരിദ്ര കുടുംബങ്ങളിലെ 18 നും 35 നും ഇടയിൽ പ്രായമുള്ള യുവജനങ്ങളാണ് ഇതിന്റെ ഗുണഭോക്താക്കൾ.

സംസ്ഥാനത്തെ വിദഗ്ധ പരിശീലന സ്ഥാപനങ്ങളുടെ സഹായത്തോടെ വിവിധ തൊഴിൽ ഉടമകളുമായി സഹകരിച്ചാണ് ഈ പദ്ധതി നടപ്പാക്കുന്നത്.

ജോയിൻറ് ലയബിലിറ്റി ഗ്രൂപ്പുകൾ

അയൽക്കൂട്ട പ്രദേശങ്ങളിലെ കൃഷിയോഗ്യമായ ഭൂമി ഉപയുക്തമാക്കിയുള്ള കൃഷിയിലൂടെ സമൂഹത്തിലെ പാവപ്പെട്ട വനിതകൾക്ക് വരുമാനമാർഗ്ഗം സൃഷ്ടിക്കുന്ന പ്രവർത്തനമാണ് സംഘകൃഷി. കൃഷിക്കനുസരിച്ചുള്ള ഇൻസെന്റീവ് കുടുംബശ്രീ മിഷനിൽ നിന്നും ഈ പദ്ധതി പ്രകാരം നൽകപ്പെടുന്നു.

മൃഗ സംരക്ഷണ മേഖലയിലെ പദ്ധതികൾ

മൃഗസംരക്ഷണ മേഖലയിലെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ കൂടുതൽ ആളുകളിലേയ്ക്ക് എത്തിക്കുന്നതിനും മൃഗസംരക്ഷണ മേഖലയിലെ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ചെറുകിട സംരംഭകരെ ഏകോപിപ്പിക്കുന്നതിനും പദ്ധതി നടത്തിപ്പിനാവശ്യമായ സാമ്പത്തിക സഹായം നൽകുകയുമാണ് Support for Animal Husbandry Initiatives (SAHI) എന്ന പദ്ധതിയിലൂടെ ലക്ഷ്യമിടുന്നത്.

(ബി)	സ്ത്രീ ശാക്തീകരണം ലക്ഷ്യമാക്കി കുടുംബശ്രീ നടപ്പാക്കുന്ന പദ്ധതികൾ ഏതൊക്കെയാണെന്നും അവയുടെ പ്രധാന വിശദാംശങ്ങളും അറിയിക്കുമോ;	(ബി)	സ്ത്രീ ശാക്തീകരണം ലക്ഷ്യമാക്കി കുടുംബശ്രീ തദ്ദേശ ഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളുമായി ചേർന്ന് നടപ്പിലാക്കുന്ന പദ്ധതികളുടെ വിശദാംശങ്ങൾ ചുവടെ ചേർക്കുന്നു:-

ജൻഡർ റിസോഴ്സ് സെന്ററുകൾ

സ്ത്രീകളുടെ പദവി ഉയർത്തുന്നതിനും വനിതാ വികസന പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് ആവശ്യമായ മാർഗ നിർദ്ദേശവും വൈദഗ്ധ്യവും പിന്തുണയും പരിശീലനവും നൽകുന്നതിനുമുള്ള സംവിധാനമാണ് ജെൻഡർ റിസോഴ്സ് സെന്റർ. 14 ജില്ലകളിലായി തദ്ദേശ സ്വയം ഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളുടെ സഹകരണത്തോടെ 132 ജൻഡർ റിസോഴ്സ് സെന്ററുകൾ പ്രവർത്തിക്കുന്നു.

ബ്ലോക്ക് തല കമ്മ്യൂണിറ്റി കൗൺസിലിംഗ് സെന്റർ

സ്ത്രീകൾക്കും കുട്ടികൾക്കും ആവശ്യമായ കൗൺസിലിംഗ് തുടർ സേവനങ്ങൾ തുടങ്ങിയവ ലഭ്യമാക്കുന്നതിനായി ബ്ലോക്ക് തലത്തിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന സഹായ കേന്ദ്രമാണ് ബ്ലോക്ക് തല കമ്മ്യൂണിറ്റി കൗൺസിലിംഗ് സെന്റർ. 14 ജില്ലകളിലായി തദ്ദേശ സ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങളുടെ സഹകരണത്തോടെ 75 ബ്ലോക്ക് തല കമ്മ്യൂണിറ്റി കൗൺസിലിംഗ് സെന്ററുകൾ ആരംഭിച്ച് പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തിവരുന്നു.

സ്നേഹിത ജെൻഡർ ഹെൽപ്പ് ഡെസ്ക്

സ്ത്രീകൾക്കും കുട്ടികൾക്കും വേണ്ടി 24 മണിക്കൂർ പ്രവർത്തിക്കുന്ന സ്നേഹിത ജെൻഡർ ഹെൽപ്പ് ഡെസ്ക് നിലവിൽ 14 ജില്ലകളിലും ആരംഭിച്ച് പ്രവർത്തനം നടത്തിവരുന്നു. സ്നേഹിതയിൽ സേവനത്തിനും പിന്തുണയ്ക്കുമായി എത്തുന്നവർക്ക് താത്കാലിക താമസ സൗകര്യവും കൗൺസിലിംഗും പുനരധിവാസ സഹായങ്ങളും മറ്റ് വകുപ്പുകളുമായി ചേർന്ന് നിയമ -ആരോഗ്യ പരിരക്ഷയും നൽകുന്നു. സെന്ററുകളിൽ 24

മണിക്കൂറും പ്രവർത്തിക്കുന്ന ടെലി കൗൺസിലിംഗ് സേവനവും ലഭ്യമാണ്. സ്കൂളുകൾ കേന്ദ്രീകരിച്ച് കുട്ടികൾക്കും രക്ഷിതാക്കൾക്കും ആവശ്യമായ കൗൺസിലിംഗ് പിന്തുണയും വിവിധ ജില്ലകളിൽ ആരംഭിച്ചുണ്ട്.

<u>സ്നേഹിത കോളിംഗ് ബെൽ</u>

പൊതു സമൂഹത്തിൽ നിന്നും ഒറ്റപ്പെട്ടു താമസിക്കുന്ന സ്ത്രീകളുടെയും വൃദ്ധരുടെയും വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുകയും അയൽക്കൂട്ട അംഗങ്ങൾ ഇവരുമായി നിരന്തര സമ്പർക്കം പുലർത്തി ആവശ്യമായ സഹായങ്ങൾ നൽകുകയും ചെയ്യുക എന്നതാണ് സ്നേഹിത കോളിംഗ് ബെൽ പദ്ധതിയുടെ ലക്ഷ്യം.

<u>വിജിലന്റ് ഗ്രൂപ്പ്</u>

സ്ത്രീകൾക്കും കുട്ടികൾക്കും നേരെയുള്ള അതിക്രമങ്ങളെ പ്രതിരോധിക്കുന്നതിനും തടയുന്നതിനുമായി വാർഡുതലത്തിൽ 10 മുതൽ 15 വരെ അംഗങ്ങളെ ഉൾപ്പെടുത്തി സംസ്ഥാനത്ത് ആകമാനം 17815 വാർഡുകളിൽ വിജിലന്റ് ഗ്രൂപ്പുകൾ രൂപീകരിച്ചു, പ്രവർത്തനങ്ങൾ നടത്തി വരുന്നു. ഇതിൽ സ്ത്രീകളും, പുരുഷൻമാരും ഉൾപ്പെടുന്നു.

<u>കമ്മ്യൂണിറ്റി കൗൺസിലിംഗ്</u>

സമൂഹത്തിൽ ഒറ്റപ്പെട്ടവരും വിവിധ പ്രശ്നങ്ങളെ അഭിമുഖീകരിക്കുന്നവരും, ചൂഷണങ്ങൾക്കും. അതിക്രമങ്ങൾക്കും വിധേയവരുമായ സ്ത്രീകൾക്കും കുട്ടികൾക്കും ആവശ്യമായ മാനസിക പിന്തുണ നൽകുക എന്ന ലക്ഷ്യത്തോടെ കുടുംബശ്രീ കമ്മ്യൂണിറ്റി കൗൺസിലിംഗ് പരിപാടിക്ക് തുടക്കം കുറിച്ചു. നിലവിൽ പരിശീലനം നേടിയ 336 കമ്മ്യൂണിറ്റി കൗൺസിലേഴ്സ് അവബോധ ക്ലാസുകൾ, ഗ്രൂപ്പ് കൗൺസിലിംഗ്, വ്യക്തിഗത കൗൺസിലിംഗ് എന്നിവ നൽകുകയും ആവശ്യമായ ഇടപെടലുകളും സേവനങ്ങളും 14 ജില്ലകളിലുമുള്ള സ്നേഹിത ജെൻഡർ ഹെൽപ്പ് ഡെസ്കുകളുമായി ചേർന്ന് നൽകുകയും ചെയ്തുവരുന്നു.

<u>കമ്മ്യൂണിറ്റി തീയറ്റർ - രംഗശ്രീ</u>

കുടുംബശ്രീ വനിതകളായ 37 പേരെ നാടകാവതരണം, തിരക്കഥാ രൂപീകരണം, കോസ്റ്റ്യൂം പ്രോപ്പർട്ടി നിർമ്മാണം തുടങ്ങിയവ പരിശീലിപ്പിച്ച് മാസ്റ്റർ പരിശീലകരാക്കി മാറ്റി.

(സി) സംസ്ഥാനത്തിന്റെ സാമൂഹ്യവും സാമ്പത്തികവുമായ വികസനത്തിൽ കുടുംബശ്രീയുടെ പങ്ക് വ്യക്തമാക്കുമോ;	(സി) വിജയകരമായി നടപ്പിലാക്കി വരുന്ന വൈവിധ്യമാർന്ന പദ്ധതികളിലൂടെ കേരളത്തിന്റെ സാമൂഹിക-സാമ്പത്തിക വികസനത്തിൽ അനിഷേധ്യമായ പങ്കാണ് കുടുംബശ്രീ നിർവ്വഹിച്ച് വരുന്നത്.

<u>അഗതി രഹിത കേരളം (ആശ്രയ)</u>

അടിസ്ഥാനപരമായ അവകാശങ്ങൾ നിഷേധിക്കപ്പെട്ട, നിരാലംബരും നിരാശ്രയരും പാർശ്വവൽക്കരിക്കപ്പെട്ടവരുമായ അഗതികൾക്ക് സാമൂഹ്യാധിഷ്ഠിത സംവിധാനത്തിലൂടെ സേവനങ്ങൾ എത്തിച്ചു കൊടുക്കുകയും, അതുവഴി അവരെ സമൂഹത്തിന്റെ മുഖ്യധാരയിലേക്ക് കൊണ്ടുവരികയും ചെയ്യുന്നതിനായി കുടുംബശ്രീ മുഖേന ആവിഷ്കരിച്ച് തദ്ദേശ ഭരണസ്ഥാപനത്തിലൂടെ നടപ്പിലാക്കി വരുന്ന പദ്ധതിയാണ് ആശ്രയ. ഈ പദ്ധതി ഇപ്പോൾ അഗതി രഹിത കേരളം എന്ന പേരിലാണ് അറിയപ്പെടുന്നത്. അഗതി കുടുംബങ്ങൾക്കാവശ്യമായ ഭക്ഷണം, വസ്ത്രം, ചികിത്സ, പെൻഷൻ, വിദ്യാഭ്യാസം, ഭൂമി, പാർപ്പിടം, കുടിവെള്ളം, ശുചിത്വ

സൗകര്യങ്ങൾ, തൊഴിൽ, മാനസികാരോഗ്യത്തിനുതകുന്ന വിധത്തിലുള്ള കൗൺസിലിംഗ് തുടങ്ങിയ സമസ്ത പ്രശ്നങ്ങൾക്കും പരിഹാരം നല്കി അവരെ സമൂഹത്തിന്റെ മുഖ്യധാരയിലേയ്ക്ക് എത്തിക്കുക എന്നതാണ്. ഈ പദ്ധതിയുടെ ലക്ഷ്യം. 2003 ൽ ആരംഭിച്ച പദ്ധതി 14 വർഷം പിന്നിടുമ്പോൾ രണ്ട് ഘട്ടങ്ങളും 1,74,443 ഗുണഭോക്താക്കളും 269 കോടിയുടെ ചലഞ്ച് ഫണ്ട് വിനിയോഗവുമായി ഈ പദ്ധതി ഏറ്റവും മികച്ചതായി മാറിയിട്ടുണ്ട്.

ബഡ്സ് സ്കൂളുകൾ

ശാരീരിക - ബൗദ്ധിക വെല്ലുവിളികൾ നേരിടുന്ന കുട്ടികളെ ശാസ്ത്രീയമായി പുനരധിവസിപ്പിക്കാൻ പഞ്ചായത്ത്/ നഗരസഭാതലത്തിൽ ആരംഭിച്ച പ്രത്യേക സ്കൂളാണ് ബഡ്സ്. സംസ്ഥാനത്ത് ഇന്ന് 64 ബഡ്സ് സ്കൂളുകൾ പ്രവർത്തിച്ചു വരുന്നു.

സ്നേഹിത – കോളിംഗ് ബെൽ

പൊതു സമൂഹത്തിൽ നിന്നും ഒറ്റപ്പെട്ട് താമസിക്കുന്ന സ്ത്രീകളുടെയും വൃദ്ധരുടെയും വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുകയും അയൽക്കൂട്ട അംഗങ്ങൾ ഇവരുമായി നിരന്തര സമ്പർക്കം പുലർത്തി ആവശ്യമായ സഹായങ്ങൾ നൽകുകയും ചെയ്യുക എന്നതാണ് സ്നേഹിത കോളിംഗ് ബെൽ പദ്ധതിയുടെ ലക്ഷ്യം. സമൂഹത്തിൽ ശ്രദ്ധയും പരിചരണവും ആവശ്യമുള്ളവരുമായ വ്യക്തികളെ കണ്ടെത്തി നിരന്തര സമ്പർക്കം പുലർത്തി ആവശ്യമായ പിന്തുണ നൽകുന്ന പദ്ധതിയാണ് "സ്നേഹിത കോളിംഗ് ബെൽ".

സ്നേഹിത ഹെൽപ്പ് ഡെസ്ക്ക്

സ്ത്രീകൾക്കും കുട്ടികൾക്കും വേണ്ടി 24 മണിക്കൂർ പ്രവർത്തിക്കുന്ന സ്നേഹിത ജെൻഡർ ഹെൽപ്പ് ഡെസ്ക് നിലവിൽ 14 ജില്ലകളിലും ആരംഭിച്ച് പ്രവർത്തനം നടത്തിവരുന്നു. സ്നേഹിതയിൽ സേവനത്തിനും പിന്തുണയ്ക്കുമായി എത്തുന്നവർക്ക് താത്കാലിക താമസ സൗകര്യവും കൗൺസിലിംഗും പുനരധിവാസ സഹായങ്ങളും മറ്റ് വകുപ്പുകളുമായി ചേർന്ന് നിയമ -ആരോഗ്യ പരിരക്ഷയും നൽകുന്നു.

സൂക്ഷ്മ സംരംഭങ്ങൾ

കുടുംബശ്രീയുടെ നേതൃത്വത്തിൽ നാളിതു വരെയായി 17815 സൂക്ഷ്മ സംരംഭങ്ങൾ ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇതിലൂടെ 49052 ആളുകൾക്ക് ഉപജീവനമാർഗ്ഗം കണ്ടെത്തുന്നതിനു കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. 56.22 കോടി രൂപ വിവിധ ധനസഹായ പദ്ധതികളിലൂടെ സൂക്ഷ്മ സംരംഭ യൂണിറ്റുകൾക്ക് നൽകി. നൂതന സൂക്ഷ്മ സംരംഭങ്ങളായ ഗ്രീൻ പ്രോട്ടോകോൾ ഈവന്റ് മാനേജ്മെന്റ് ഗ്രൂപ്പ്, ഡേ കെയർ സെന്റർ ,ഹോം സ്റ്റേ, പവർ ലോൻട്രി, ക്രിമറ്റോറിയം, കയർ ഡീഫൈബറിങ്ങ് യൂണിറ്റ്, കിണർ റീചാർജിങ്ങ് യൂണിറ്റ്, റിവേഴ്സ് ഓസ്മോസിസ് ജല ശുദ്ധീകരണ യൂണിറ്റ്, വനിതാ ഹോസ്റ്റൽ, ഹോളോ ബ്രിക്സ് യൂണിറ്റ്, പെയിന്റിങ്ങ് യൂണിറ്റ്, ട്രാൻസ്ജെന്റർ സൂക്ഷ്മ സംരംഭങ്ങൾ, മാര്യേജ് ബ്യൂറോ, ബാറ്ററി ബസ് എന്നിവ ഇതിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു.

കൃഷി/മൃഗസംരക്ഷണം

കാർഷിക മേഖലയിൽ 65,601 ജോയിന്റ് ലയബിലിറ്റി ഗ്രൂപ്പുകൾ കുടുംബശ്രീയുടേതായി പ്രവർത്തിക്കുന്നുണ്ട്. ഈ ജെ.എൽ.ജി.കളിലായി ആകെ 2.88 ലക്ഷം സ്ത്രീകൾ

അംഗങ്ങളാണ്.

<u>മൈക്രോ ഫിനാൻസ്</u>

സാമ്പത്തിക ഉന്നമനത്തിനായി കുടുംബശ്രീ നടത്തുന്ന പ്രധാന പ്രവർത്തനമാണ് മൈക്രോ ഫിനാൻസ്. ലഘു സമ്പാദ്യ പ്രവർത്തനത്തിലൂടെ 3,821 കോടി രൂപയുടെ ലഘു സമ്പാദ്യവും 15,465 കോടി രൂപയുടെ ആന്തരിക വായ്പയും 1,82,712 കോടി രൂപ ലിങ്കേജ് വായ്പയായും അയൽക്കൂട്ടാംഗങ്ങൾക്ക് ലഭിച്ചിട്ടുണ്ട്.

<u>വൈദഗ്ധ്യ പരിശീലനവും വേതന തൊഴിൽ ലഭ്യമാക്കലും.</u>

3 ലക്ഷത്തോളം കുടുംബശ്രീ അംഗങ്ങൾക്ക് പൊതു അവബോധ പരിശീലനം പൂർത്തീകരിക്കുകയും പരിശീലനത്തിൽ നിന്നും തിരഞ്ഞെടുത്തവർക്ക് വൈദഗ്ധ്യ പരിശീലനം നൽകുന്നതിനായി വിവിധ മേഖല അടിസ്ഥാനത്തിൽ പരിശീലന ഏജൻസികളെ എംപാനൽ ചെയ്യുകയും 42,500 അംഗങ്ങൾക്കുള്ള വൈദഗ്ധ്യ പരിശീലനം പൂർത്തിയാക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

(ഡി) സാമൂഹിക വികസനം ഉറപ്പാക്കുന്നതിനായി ആദിവാസി മേഖലയിൽ കുടുംബശ്രീ നടത്തുന്ന ഇടപെടലുകൾ വിശദമാക്കുമോ?

(ഡി) പട്ടികവർഗ്ഗ മേഖലയിലെ അയൽക്കൂട്ടങ്ങൾ ശക്തിപ്പെടുത്തുക, ലിങ്കേജ് ലോൺ ലഭ്യമാക്കുക, കാർഷിക-മൃഗസംരക്ഷണ പ്രവർത്തനങ്ങളിലൂടെ പരമാവധി ഉപജീവന പ്രവർത്തനങ്ങൾ, ആരോഗ്യ വിദ്യാഭ്യാസ മേഖലകളിലെ ഗുണപരമായ മാറ്റത്തിനായി കമ്മ്യൂണിറ്റി കിച്ചൻ, ബ്രിഡ്ജ് സ്കൂൾ തുടങ്ങിയ പദ്ധതികളാണ് ആദിവാസി മേഖലയിലെ പ്രധാന കുടുംബശ്രീ പ്രവർത്തനങ്ങൾ.

സെക്ഷൻ ഓഫീസർ